

Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon

Magyarország területén az 1000. év államalapítás óta több nemzeti közösség élt és él együtt. Az ország újkori etnikai-nyelvi összetétele alapvetően a török hódoltság idején bekövetkezett népességpusztulás és átrendeződés után, a 17.-18. századi nagyarányú spontán migrációk, illetve szervezett telepítések során alakult ki. A nyugati határszélén élő szlovén őslakosság kivételével a magyarországi kisebbségek jórészt ezekben az évszázadokban érkeztek a mai ország földjére. A XIX. század végére Magyarország akkori területein a nem-magyar nemzetiségek a teljes lakosság több, mint 50 százalékát tették ki. Az I. világháborút követő határváltozások nyomán ez az arány jelentősen megváltozott. A Kárpát-medencében élő magyarok mintegy 33 százaléka (3,3 millió fő) az ország határain kívülre került, míg a határokon belül élő kisebbségek létszáma lecsökkent. Napjainkra a lakoságnak mintegy 10 százalékka tekinthető valamely nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozónak.

A legtöbb hazai nemzeti és etnikai kisebbségnek közös vonása, hogy a magyar állam keretei között leélt évszázados múltja miatt kettős tudatúnak vallja magát, és magyarságtudatuk legalább olyan erős, mint kisebbségi kötődésük. Eredeti lakhelyüket és közösségeiket többnyire még anyanyelvük irodalmi nyelvénél létrejött előtt hagyták el, s ebből következően a ma is használt élő nyelvük, nyelvjárásaik általában archaikus nyelvi változatok.

A huzamos történelmi együttélés az 1993. évi kisebbségi törvényben megfogalmazott definíciónak is fontos kritériuma. Eszerint ugyanis államalkotó tényezőként elismert nemzeti és etnikai kisebbségnek számít "minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, tagjai magyar állampolgárok és a lakosság többi részétől saját nyelve és kultúrája, hagyományai különböztetik meg, egy-

ben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul" (1993. évi LXXVII. Törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól, I. fejezet 1.§ (2) bek.). E törvény értelmében Magyarországon honos nemzeti vagy etnikai kisebbségnek minősül a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán népcsoport. Magyarországi helyzetükre jellemző, hogy földrajzilag szétszórtnak, mintegy 1500 településen élnek, és általában a településen belül is kisebbséget alkotnak.

A nemzeti és etnikai kisebbségek demográfiai jellemzői

Az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól az egyéni kisebbségi jogok között az alábbiakat rögzíti: "Valamely nemzeti, etnikai cso-

porthoz, kisebbséghez való tartozás vállalása és kinyilvánítása az egyén kizárólagos és elidegeníthetetlen joga. A kisebbségi csoporthoz való tartozás kérdésében nyilatkozatra senki sem kötelezhető." Az 1990-es népszámlálási adatok szerint az ország 10.374.823 fős lakosságából 232.751 fő vállalta kisebbségi hovatartozását, illetve 137.724 fő vallotta anyanyelvének valamely nemzeti vagy etnikai kisebbség nyelvét. A kutatók és a kisebbségi szervezetek becslései szerint az egyes nemzeti és etnikai kisebbségek létszáma ennél magasabb: az egyes csoportok nagysága a néhány ezer főtől a több mint félmillióig terjed.

A becslött és a bevallott adatok közötti eltérés egyfelől a kelet-közép európai országok kisebbségi kérdéseit érintő történelmi, társadalmi, társadalomlélektani okokkal magyarázható. Másfelől viszont tükrözi az érzelmileg és kulturálisan kettős kötődésű kisebbségek dilemmáját is: sokan egyidejűleg érzik magukat magyarnak és kisebbsé-

Horvát nemzetiségű fiatalok népviseletben

ginek, de ennek felmérésére és megvallására az 1990. évi népszámlálás nem adott lehetőséget.

Az 1990. évi népszámlálásból három kérdés alapján lehetett következtetni a kisebbségi hovatartozásra: a nemzetiség, az anyanyelv, valamint a beszélt nyelv szerint. E három ismérv a hazai kisebbségeknél eltérő tartalmú információt hordoz az etnikai hovatartozást illetően. A kisebbségi hovatartozás megvallása ugyanis nem feltételezi törvényszerűen a kisebbség anyanyelvének ismeretét. Anyanyelven a gyermekkorban elsajátított s a családban általában beszélt nyelvet értjük, ugyanakkor a kisebbségi anyanyelvet beszélő népesség egy része viszont magyar nemzetiségűnek vallja magát. E két ismérv mellett pótlólagos információt hordozhat az anyanyelven kívül beszélt nyelvek számbavétele is, ha a kisebbség nyelve nem tartozik a gyakran tanult, népszerű világnyelvek közé. Ez utóbbi adatok viszont korántsem csak a magukat fel nem fedő kisebbségekre utalnak, hanem tartalmazzák például a Magyarországra áttelepült vagy menekült magyar nemzetiségűeket is, akik beszélnek annak az államnak a nyelvét, ahol korábban laktak.

A nemzeti és etnikai kisebbségek

Szlovén ünnepség Felsőszölnökön (Gornji Senik)

létszámára utaló, az 1990-es népszámlálásból, kutatásokból és egyéb felmérésekből ismert adatokat az alábbi összefoglaló táblázat mutatja.

Magyarország kisebbségpolitikája

Az 1990 óta egymást követő, demokratikusan választott magyar kormányok programja, a kisebbségek védelmét és helyzetük javítását célzó jogszabályok elfogadása és gyakorlati megvalósítása azt bizonyítja, hogy Magyarország kiemelt figyelmet fordít a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak érvényesítésére, értéknek tekinti az ország századokra visszanyúló kulturális sok-

színűségét; a kisebbségek létét, nyelvük, hagyományaik, kultúrájuk fennmaradását pedig a társadalmi és kulturális élet fontos elemének tartja. Az elmúlt évtizedben a hazai kisebbségpolitika konszenzuson alapuló célja folyamatosan az volt, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek számára olyan kisebbségbarát környezetet alakítson ki, amelyben megőrizhetik és továbbbővíthetik kulturális önazonosságukat, valamint szabadon élhetnek törvényben biztosított jogaikkal.

A kormányzati célkitűzések megvalósításának koordinálásáért az 1990-ben létrehozott Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal a felelős. A hivatal országos hatáskörű önálló államigazgatási szerv, amely az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt működik. A hivatal folyamatosan értékeli a nemzeti és etnikai kisebbségek helyzetét és jogaik érvényesülését. A kisebbségekkel kapcsolatos kormányzati döntések megalapozása érdekében elemzéseket készít és kisebbségpolitikai koncepciókat dolgoz ki. Feladatai közé tartozik a kormány és a kisebbségi szervezetek közötti vélemény- és információcsere elősegítése. A hivatal közreműködik a kisebbségi törvény végrehajtását szolgáló kormányzati programok kimunkálásában, biztosítja a törvény módosításával kapcsolatos koordinációt, figyelemmel kíséri az államigazgatási szervek ügkörébe tartozó kisebbségi feladatok végrehajtását és részt vállal azok koordinálásában.

Jogi keretek

A Magyar Köztársaság Alkotmánya lezögezi, hogy a Magyarországon élő kisebbségek államalkotó tényezők. Az

Kisebbségek	Kisebbségi identitás	Anyanyelv	Anyanyelven kívül beszélt nyelv	Becsült létszám
Cigány	142 683	48 072	22 933	400.000 – 600.000
Német	30 824	37 511	416 182	200.000 – 220.000
Szlovák	10 459	12 745	56 107	100.000 – 110.000
Horvát	13 570	17 577	18 297	80.000 – 90.000
Román	10 740	8 730	40 625	25.000
Szerb	2 905	2 953	13 646	5.000
Szlovén, vend	1 930	2 627	1 566	5.000
Örmény		37	48	3.500 – 10.000
Görög		1 640	1 260	4.000 – 4.500
Bolgár		1 370	1 665	5.000
Lengyel		3 788	5 948	10.000
Ukrán, ruszin*		674	1 192	
Ruszin				6.000
Ukrán				2.000
Egyéb**	19 640			
Összesen	232 751	137 724	579 469	

* A két nyelv a népszámlálási kérdőíven közös kérdésben szerepelt.

** A kérdőíven fel nem sorolt kisebbségi hovatartozást vallók száma

Alkotmány szavatolja jogukat a közéletben való kollektív részvételre, kultúrájuk ápolására, anyanyelvük széleskörű használatára, az anyanyelvi oktatásra és a saját nyelvű névhasználatra. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának intézményéről az Alkotmány 32/B. § (2) bekezdése és az 1993. évi LIX. törvény rendelkezik. A kisebbségi ombudsman kivizsgálja vagy kivizsgáltatja a nemzeti és etnikai kisebbségi jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszaeséseket, és orvoslásuk érdekében általános és egyedi intézkedéseket kezdeményez.

1993-ban az Országgyűlés elfogadta a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló LXXVII. sz. törvényt, amely rögzíti a kisebbségeket megillető egyéni és kollektív jogokat az önkormányzatiság, a nyelvhasználat, az oktatás, kultúra és közművelődés területén. A kollektív jogok között a törvény kimondja, hogy a kisebbségeknek jogukban áll helyi és országos önkormányzatokat létrehozniuk.

Az utóbbi években a Magyar Köztársaság jogalkotásában egyre jobban érvényesülnek a kisebbségi szempontok, és olyan korszerű törvények születnek, amelyek a kisebbségek alkot-

Német műemlék pince Palkonyán

mányos alapjogainak garantálása szempontjából is megfelelnek a mai igényeknek. Így például a rádiózásról és a televíziózásról szóló törvény a közszolgálati média kötelező feladatává tette a kisebbségek kultúráját, életét bemutató műsorok készítését és az anyanyelvi tájékoztatást. A Büntető Törvénykönyvről szóló törvény 1996. évi módosítása pedig megteremtette a faji megkülönböztetés büntetőjogi formáinak üldözhetőségét.

Noha az egyes parlamenti pártok soraiban ülnek olyan országgyűlési képviselők is akik különböző nemzetiségekhez tartoznak, a kisebbségek garantált képviselete a Magyar Országgyűlésben egyelőre megoldatlan kérdés, amely visszatérően szerepel az Országgyűlés és a Kormány napirendjén.

Magyarország 1990. november 6-ától tagja az Európa Tanácsnak, és ugyanekkor írta alá az Emberi Jogokról szóló Európai Egyezményt, amelyet 1992. november 5-én ratifikált az Országgyűlés. 1995-ben Magyarország ratifikálta az Európa Tanács két legfontosabb kisebbségvédelmi dokumentumát: a Kisebbségvédelmi Keretegyezményt és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját. A kisebbségeket érintő magyarországi jogi szabályozás összhangban van ennek a két nemzetközi egyez-

ménynek az előírásaival, sőt bizonyos területeken az abban foglaltaknál szélesebb jogokat biztosít a hazai kisebbségeknek. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Kartájának III. részéből választható rendelkezések végrehajtását Magyarország a horvát, szlovák, német, szerb, román és szlovén nyelvre vonatkozóan vállalta. A két nemzetközi egyezmény végrehajtásáról elkészített országjelentést a magyar kormány átadta az Európa Tanács főttitkárnak.

A kisebbségi önkormányzatok

1993-at megelőzően a kisebbségek közéleti szerepvállalása a civil szervezetek keretében történt. A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény viszont kimondta, hogy a kisebbségeknek joguk van arra, hogy saját helyi és országos önkormányzatokat hozzanak létre.

A kisebbségi önkormányzatok olyan választott testületek, amelyek települési, illetve országos szinten képviselik az adott nemzeti vagy etnikai kisebbség érdekeit. Az egyesületi keretekben működő szervezetektől eltérően a helyi kisebbségi önkormányzatok nem csupán tagságukat, hanem a település egész kisebbségi közösségét képviselik. A kisebbségi önkormányzati rendszer kiépülésével a Magyarországon élő kisebbségek jogot szereztek arra, hogy legitim módon integrálódjanak az önkormányzati rendszerbe annak érdekében, hogy a helyi érdekű közügyek intézése során érvényesüljenek az adott településen élő nemzeti és etnikai kisebbségek jogai.

A kisebbségi önkormányzatok létrehozásának célja a kulturális autonómia biztosítása. Ennek értelmében a kisebbségi önkormányzatok törvényben biztosított joga, hogy saját hatáskörükben önállóan döntsenek intézmények alapítása, átvétele, fenntartása kérdésében, különösen a helyi közoktatás, valamint helyi írott és elektronikus média, valamint hagyományápolás, valamint közművelődés területén.

A kisebbségi önkormányzatok megválasztására az önkormányzati választásokkal egyidejűleg kerül sor. A választásokon az adott település valamennyi választópolgára részt vehet és

A „Kisebbségekért” díjjal kitüntetett eleki román táncegyüttes szőlistája

szavazhat az adott kisebbség jelöltjeire. A kisebbségi önkormányzati rendszer megerősödését és sikerét jelzi az a tény, hogy az 1994-ben és 1995-ben megtartott kisebbségi önkormányzati választások során megalakult 822 kisebbségi önkormányzattal szemben az 1998-as választásokat követően már 1367 helyi és 9 fővárosi kisebbségi önkormányzat alakult meg. Leginkább a cigány kisebbségi önkormányzatok száma nőtt, de jelentősen emelkedett a német, a szlovák és a horvát kisebbségi önkormányzatok száma is. A választások eredményeképpen a bolgár nemzeti kisebbség 15, a roma közösség 768, a görögök 19, a horvátok 75, a lengyelek 33, a németek 272, az örmények 25, a románok 33, a ruszinok 10, a szerbek 35, a szlovákok 76, a szlovének 10 és az ukránok 5 önkormányzatot alakítottak.

A kisebbségi önkormányzatok közül külön figyelmet érdemel az a típus, amely egyszerre települési önkormányzat és kisebbségi önkormányzat. A kisebbségi települési önkormányzati státusz ugyanis a területi autonómiával egyenértékű jogokhoz juttat, a kisebbség érdekeinek leghatékonyabb érvényesítéséhez nyújt lehetőséget. A korábbi ciklusban működő 46 kisebbségi települési önkormányzattal szemben az

1998. októberi választások után megalakult 1367 kisebbségi önkormányzattal szemben az 1998-as választásokat követően már 1367 helyi és 9 fővárosi kisebbségi önkormányzat alakult meg. Leginkább a cigány kisebbségi önkormányzatok száma nőtt, de jelentősen emelkedett a német, a szlovák és a horvát kisebbségi önkormányzatok száma is. A választások eredményeképpen a bolgár nemzeti kisebbség 15, a roma közösség 768, a görögök 19, a horvátok 75, a lengyelek 33, a németek 272, az örmények 25, a románok 33, a ruszinok 10, a szerbek 35, a szlovákok 76, a szlovének 10 és az ukránok 5 önkormányzatot alakítottak.

A kisebbségi ön-

kormányzatok többek között meghatározhatják védett műemlékeik és emlékhelyeik körét,

helyi és országos ünnepeik időpontját, és joguk van kulturális és oktatási intézmények, iskolák, múzeumok és színházak alapítására és működtetésére. Önállóan határozzák meg szervezeti és működési rendjüket. A helyi kisebbségi önkormányzatok vétójoggal rendelkeznek, ha a települési önkormányzat az adott kisebbséget érintő kulturális, oktatási vagy nyelvi ügyekben alkot rendeletet. Vétójoguk van a kisebbségi intézmények igazgatói kinevezésének kérdésében is.

Országos szinten az országos kisebbségi önkormányzatok képviselik az adott kisebbséget. Az országos önkormányzatok létrehozása a helyi kisebbségi önkormányzat megalakulását követően elektori gyűléseken történik. Ennek megfelelően 1999-ben mind a 13 kisebbség létrehozta országos önkormányzatát.

Az országos kisebbségi önkormányzatok a törvényhozás és az államigazgatás partnereiként nyilvánítanak véleményt az általuk képviselt kisebbségeket e minőségükben érintő jogszabály-tervezetekről. A törvényi jogot biztosít nekik a kisebbségi oktatás szakmai ellenőrzésében, illetve a kisebbségi oktatás törzsanyagának kialakításában történő részvételre is.

Az elmúlt 5 év alatt a kisebbségi önkormányzati rendszer egyértelműen bizonyította létjogosultságát. A rendszer működőképes, hatékony érdekérvényesítő forma, mely széles körben biztosítja a kisebbségek részvételét az őket érintő helyi

Dávid Ibolya igazságügyminiszter és Wilfried Gruber német nagykövét megnyitja a magyarországi németek budapesti bázát

és országos ügyekben. Jelenleg folyik a kisebbségi törvény módosításának előkészítése abból a célból, hogy a törvényi keretek még jobban segítsék az önkormányzati rendszer működését és teremtsék meg munkájuk feltételeit.

Kisebbségi oktatás

A kisebbségekhez tartozó családok többségében a nyelv átörökítésének folyamata megszakadt, a magyar nyelv vált uralkodóvá. A kisebbségek által beszélt különböző tájnyelvek nem képesek a folyamatos felfrissülésre, így szerepük a társadalmi kommunikációban egyre csökken. Az anyanyelv átörökítésében ezért felértékelődött az iskola szerepe, megnőtt az oktatási intézmények felelőssége.

A kisebbségi oktatásnak a magyar közoktatási rendszer részeként biztosítania kell mindazokat a szolgáltatásokat, amelyeket általában a közoktatás nyújt. Emellett nem egyszerűen az a feladata, hogy mindezeket a szolgáltatásokat anyanyelven nyújtsa, hanem meg kell teremtenie az anyanyelv megtanulásához és e népcsoportok kultúrájának és történelmének megismeréséhez szükséges feltételeket is.

A kisebbségi iskoláknak háromféle típusa létezik. Működnek a kisebbségi nyelvet idegen nyelvként oktató iskolák, vannak kétnyelvű iskolák, ahol a humán tárgyakat, például a történelmet, irodalmat, földrajzot az anyanyelven, míg a természettudományos tárgyakat

Cigányprímás gyermekével

magyarul oktatják, és vannak olyan iskolák, ahol a magyar nyelven és irodalom kívül minden tárgyat az adott kisebbség nyelvén tanítanak. A megfelelő tanárok hiánya, a gyerekek anyanyelvismeretének nem kielégítő volta és egyéb okok miatt az utóbbi típushoz tartozó iskolák száma sajnos alacsony.

Az 1997-1998-as tanévben 20440 gyermek járt a 394 kisebbségi óvodába, míg a 390 kisebbségi általános iskolában a tanulók száma 53021 volt. Összesen 2096 diák látogatta a 24 kisebbségi középiskolát vagy a speciális középiskolai osztályokat. 1992 és 1998 között az országosan csökkenő óvodai és általános iskolai tanulói létszámon belül megnőtt a kisebbségi gyermekek száma, ez azonban elsősorban a német nemzetiségi oktatás iránt fokozódó érdeklődés eredménye.

A nemzetiségi nyelveken egyetemi és főiskolai képzés is folyik, főleg a leendő tanárok számára. A hazai képzés és továbbképzés mellett a nemzeti kisebbségekhez tartozó fiataloknak általában lehetőségük van arra, hogy ösztöndíjak igénybevételével anyaországi képzésben vagy részképzésben is részt vegyenek.

A kisebbségi oktatás speciális formáját jelentik az oktatási rendszeren kívül működő, úgynevezett vasárnapi iskolák. Ennek a kisebb létszámú kisebbségekre jellemző oktatási formának a szervezői és működtetői általában az országos önkormányzatok, finanszírozójuk pedig az Oktatási Minisztérium. A "vasárnapi iskolákat" működtető kisebbségek komoly erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy egységesítsék iskoláikban a tananyagot, elkészítsék az ott oktatott tárgyak (kisebbségi nyelv és irodalom, kisebbségi népismeret) részletes követelményeit, és az adott település egyik iskoláját bázisiskolaként felhasználva betagozódjanak a közoktatás rendszerébe.

A nemzeti kisebbségek iskolázási adatai nem különböznek a többségi lakosság adataitól. A német és szerb kisebbségen belül a felsőfokú végzettséggel rendelkező emberek száma magasabb az országos átlagnál.

Az oktatás területén a roma kisebbséggel kapcsolatban speciális problémák jelentkeznek. Jelenleg a roma fiatalok valamivel több, mint 70 százaléka befejezi az általános iskolát, de középfokon csak egyharmaduk folytatja tanulmányait. Ez jóval alacsonyabb, mint a nem roma családokból származó gyermekek 90 százalékos továbbtanulási aránya. A helyzetet tovább rontja, hogy a roma fiatalok nagy része olyan szakmában szerez képesítést, amelyben kicsi az esély az elhelyezkedésre. A felsőfokú végzettséggel rendelkező cigányok aránya 1 százalék alatt van. Az oktatási tárca támogatásával a fiatalok esélyeit növelő előkészítő tanfolyamok, illetve 0. évfolyammal kezdődő képzések valósultak meg több felsőoktatási intézményben. Az Oktatási Minisztérium, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségeket támogató közalapítványok ösztöndíjak adományozásával segítik a cigány fiatalok tanulását.

Az úgynevezett felzárkóztató nevelés-oktatás külön program alapján biztosítja a cigány kisebbséghez tartozó gyermekek, illetve tanulók számára az esélyteremtést és a tehetséggondozást. Ez az oktatási-nevelési forma kiterjed a lakhelyüktől távol, kollégiumokban elhelyezett roma tanulóira is.

A cigányság esélyegyenlőségét megalapozó óvodai nevelés és iskolai oktatás eredményessége nagyban függ a pedagógusképzés és -továbbképzés szakmai minőségétől. Az oktatási tárca támogatásával több felsőoktatási intézményben tanszéki, speciálkollégiumi vagy önálló program keretében bevezették a romológiai ismeretek oktatását a hallgatók tájékozottságának növelése érdekében.

Kulturális élet

Az elmúlt években előrehaladt a kisebbségek önszerveződésének, öntudatosodásának folyamata. A gyülekezési és egyesülési jog megvalósulására, valamint az önszerveződés magas fokára utal a kisebbségi civil szervezetek,

egyesületek, klubok és együttesek nagy száma.

A kisebbségek által lakott települések közművelődési intézményei kötelesek biztosítani a kisebbségi kulturális igények kielégítését. Emellett az elmúlt évtizedben megerősödött az önálló kisebbségi közművelődési intézményrendszer is. A kisebbségi kulturális hagyományok megőrzését segíti a kisebbségi múzeumok és könyvtárak országos és regionális hálózata, a három nemzetiségi színház (német, horvát és szerb), a számos kulturális egyesület, közösségi ház, klub és művészeti együttes. Megjelentek a kifejezetten kisebbségek számára létrehozott kulturális-közművelődési intézmények, például a Bolgár Kulturális Intézet és Könyvtár, a cigány és német közösségi házak, az Országos Cigány Információs és Művelődési Központ, az Ukrán Kulturális Központ, az Örmény Kulturális Központ valamint a Szlovák Kultúra Háza.

A 1990-es évek elejétől kezdve a kisebbségek fokozatosan kisebbségi kutatóintézeteket hoztak létre hagyományaik, történelmük és jelenük vizsgálatára. A kutatóintézetek szervezeti keretei igen változatosak: működtetésük hol civil kezdeményezésen alapul, hol az országos önkormányzathoz vagy valamelyik egyetemhez kapcsolódik.

A magyar állam támogatja, hogy a

A görög templom
Beloianiszban

Hriszto Botev Bolgár költő szobra Budapesten

kisebbségek hozzájussanak a tömegkommunikációs eszközökhöz. A Magyar Rádió 1998-tól kezdődően 13 kisebbségnek szolgáltató műsort, és a közszolgálati Magyar Televíziónál is mind a 13 kisebbség számára készül adás. A kisebbségi nyelvű televíziós műsorokat kéthetenként a kisebbsé-

Az örmény kereszténység 1700. évfordulójára Budapesten felállított keresztelő felavatása

gekről szóló magyar nyelvű magazin-műsorok egészítik ki, amelyek a többségi társadalom tájékoztatását is szolgálják. A nemzeti és etnikai kisebbségek országos önkormányzatai önállóan döntenek a közszolgálati műsor-szolgáltatónál rendelkezésükre álló műsoridő felhasználásának elveiről.

Népcsoportonként legalább egy, országos terjesztésű újság kap megjelentetéséhez teljeskörű állami támogatást. Ez 1998-ban 13 kisebbség 17 országos terjesztésű újságjának finanszírozását jelentette. Az országos terjesztésű kisebbségi lapok mellett a kisebbségekről más sajtóorgánumok is hírt adnak, így például az országos sajtó kisebbségi mellékletei, a helyi újságok kisebbségi anyanyelvű mellékletei. A 1990-es évek elejétől indult kisebbségkutató szakfolyóiratok, illetve az egyetemi, felsőoktatási, múzeumi kutatócsoportoknak, a Magyar Tudományos

Akadémia Kisebbségkutató Műhelyének, a Teleki László Alapítvány Közép-Európa Intézetének kutatásai és rangos konferenciái is ráirányítják a figyelmet a kisebbségek kérdésére. A nemzeti és etnikai kisebbségek felkészítését, általános információkkal történő ellátását szolgálják az olyan kiadványok, mint *A Kisebbségi Önkormányzatok Kézikönyve*, amelyet a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogok Országgyűlési Biztosa adott ki, vagy a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal gondozásában megjelent *Kisebbségek Magyarországon 1999 c.* kötet.

Intézkedések a roma kisebbség társadalmi integrációjának elősegítésére

Társadalmi-gazdasági szempontból a magyarországi kisebbségek integrációja befejezettnek tekinthető. E tekintetben csak a roma kisebbség jelent kivételt. Az 1980-as évek visszaesése és a piacgazdaságra történő áttérés őket sújtotta leginkább. Jelenleg a romák körében a munkanélküliség négyszer-öttször magasabb az országos átlagnál. Van olyan falvak, ahol a roma lakosság 90-100 százaléka munkanélküli. A tartós és a fiatalkori munkanélküliség is sokkal gyakoribb jelenség körükben. A problémát tovább súlyosbítja, hogy a cigányok nagyobb számban élnek olyan földrajzi területeken, ahol a rendszerváltást követő ipari szerke-

zetváltás nyomán a nehézipari munkalehetőségek jelentősen szűkültek. A romák foglalkoztatásuk és mindennapi életük során nem ritkán diszkriminációt is elszenvednek.

A cigányság körében halmozottan jelentkeznek az egészségi állapotukat kedvezőtlenül befolyásoló tényezők. Így a roma lakosság várható élettartama 10 évvel rövidebb, mint a nem cigányo-

1999. június 17-én Orbán Viktor miniszterelnök fogadja Farkas Flóriánt, az Országos Cigány Önkormányzat elnökét. Mellette Doncseu Toso a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke

Az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat székházavató tünnete (1998. június 27-én)

ké. 1993-ban a cigány lakosság 14 százaléka még elkülönülten, folyóvíz, villany és egyéb komfort nélküli telepeken élt.

A magyar kormány cigányügyi politikáját a korábbi évek eredményeire építő folyamatosság jellemzi. Az 1998-ban hivatalba lépett kormány azonnal megkezdte az előző kormány által 1997-ben elfogadott középtávú intézkedéscsomag megvalósításának és hatékonyságának elemzését, és ennek eredményeképpen új intézkedéscsomag elfogadására került sor. A középtávú intézkedések konkrét megvalósítása éves kormányzati akciótervek kidolgozásán keresztül történik, melyeknek összhangban kell lenniük a 2000-ben véglegesítendő hosszútávú stratégiával.

A komplex megközelítést alkalmazó csomag az oktatással, a kultúrával, a foglalkoztatással, az agrárgazdasággal, a térségfejlesztéssel, a szociális ügyekkel, az egészségüggyel, a lakáshellyel, a hátrányos megkülönböztetés leküzdésével és a cigánysággal kapcsolatos kommunikációs munka területén ír elő feladatokat. A kormányhatározat megjelöli a végrehajtásért felelős tárcákat és a feladatok végrehajtásának határidejét.

Az intézkedések célja egyfelől a társadalmi esélyegyenlőtlenség enyhítése, az előítélet és a hátrányos megkülönböztetés megelőzése és csökkentése, másfelől a roma közösségek identitásának és kultúrájának erősítése. A Kormány úgy tekinti, hogy a romák társadalmi integrációja egyszerre kisebbségpolitikai és társadalompolitikai kérdés.

A program végrehajtását a Cigányügyi Tárcaközi Bizottság koordinálja, amelynek elnöke az igazságügyi miniszter, alelnöke a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal elnöke, tagjai pedig a minisztériumok helyettes államtitkárai, valamint az Országos Cigány Önkormányzat elnöke. A munkában állandó meghívottként a kisebbségi jogok országgyűlési biztosa is részt vesz.

Magyarország cigányügyi politikája a nemzetközi figyelem középpontjában áll. A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság 1997. évi jelentése megállapítja, hogy Magyarország tudatában van a cigányság problémáinak, s számos területen – lakás, oktatás, foglalkoztatás stb. – tiszteletre méltó erőfeszítéseket tesz a helyzet javítására, valamint a cigányságot ért faji diszkrimináció kivizsgálására és csökkentésére.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozással kapcsolatban kiadott uniós dokumentumok kisebbségi jogokkal és kisebbségvédelemmel foglalkozó fejezetei megemlítik, hogy a kétségkívül elért eredmények mellett a magyarországi cigányság gyakran igen súlyos gondokkal küzd, és helyzete számos problémát vet fel. Az Európai Unió megítélése szerint Magyarország megfelel a csatlakozás Koppenhágában megfogalmazott politikai kritériumainak, de folytatnia kell a romák helyzetének javítására tett erőfeszítéseket.

* 1 USD körülbelül 270 HUF – 2000 aug.

Anyagi támogatási rendszer

A kisebbségek önszerveződéséhez és tevékenységeihez az állam egy olyan többszintű rendszerben nyújt anyagi támogatást, amely különválasztja a működési és a programköltségeket, illetve a kisebbségi önkormányzatoknak és a civil szervezeteknek nyújtott támogatást.

A központi költségvetésből az országos kisebbségi önkormányzatoknak és a közalapítványoknak biztosított összeg az Igazságügyi Minisztérium, a helyi kisebbségi önkormányzatok támogatása a Belügyminisztérium költségvetésében jelenik meg. A kisebbségi civil szervezeteknek nyújtott támogatásra az Országgyűlés Emberi Jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága tesz javaslatot.

A kisebbségi önkormányzatok támogatása emelkedő tendenciát mutat. Az országos önkormányzatok 1998-ban 398 millió Ft, 1999-ben pedig 496,3 millió Ft, 2000-ben pedig 554,3 millió Ft összegű támogatásban részesültek.* A helyi kisebbségi önkormányzatok támogatására 1997-ben 300 millió Ft, 1998-ban pedig 350 millió Ft jutott.

Fübl Imre képverse: „Ukrizovanie” (Keresztrefeszítés)

1999-ben az 1376 helyi kisebbségi önkormányzatnak 730 millió Ft, 2000-ben (1350 helyi kisebbségi önkormányzat) pedig 803 millió Ft összeget biztosított az állami költségvetés.

A műcsonyi ruszin népdalkör

Befejezéséhez közeledik az országos önkormányzatok székházhoz juttatása. Az 1995-ben létrejött 11 országos önkormányzat megfelelő, a működéshez szükséges alapvető feltételeket biztosító székházzal rendelkezik. Az 1999-ben újonnan megalakult ukrán és ruszin önkormányzat székházhoz juttatása folyamatban van.

A kisebbségi nevesített célú költségvetési támogatások legnagyobb tétele a kisebbségek oktatásának támogatását szolgálja. A mindenkori költségvetés normatív finanszírozás keretében biztosít kiegészítő állami hozzájárulást azoknak a települési önkormányzatoknak, amelyek kisebbségi nevelési, oktatási programot megvalósító intézményt tartanak fenn. Az 1999-es évre vonatkozó költségvetési törvény a nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó gyermekek óvodai neveléséhez, iskolai oktatásához, kollégiumi ellátásához összesen 4 milliárd 941 millió Ft támogatást biztosított. 2000-ben ez az összeg 5 milliárd Ft fölé emelkedett.

A kisebbségi oktatáshoz nyújtott kiegészítő többlétszámú támogatás ellenére előfordul, hogy a kis létszámú önálló kisebbségi iskolát fenntartó helyi önkormányzatoknál pénzügyi problémák jelentkeznek. A gondok megoldására a költségvetési törvényben meghatározott külön jogcím alapján további kiegészítő támogatásban részesülnek azok az önkormányzatok, amelyek 130 fő tanulólétszám alatti önálló kisebbségi iskolát, illetve 60 fő tanulólétszám alatti önálló kisebbségi óvodát tartanak fenn.

A költségvetés kisebbségi célú anyagi támogatási rendszerének további fontos intézményei a közalapítványok: a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány, valamint a Gandhi Közalapítvány.

A Magyarországi Nemzeti és Etni-

kai Kisebbségekért Közalapítvány olyan programok, tevékenységek és sajtóorgánumok támogatására jött létre, amelyek a hazai kisebbségek önazonosságának megőrzését, hagyományaik, nyelvük, tárgyi és szellemi kultúrájuk ápolását, átörökítését és megmaradását szolgálják. A kormány 1998-ban 474 millió Ft-ot, 1999-ben 520 millió Ft-ot, 2000-ben 556,3 millió Ft-ot biztosított e közalapítvány céljainak megvalósítására.

A Magyarországi Cigányokért Közalapítvány 2000-ben 278,5 millió Ft felett rendelkezik. A szervezet elsősorban a kisvállalkozások fejlesztését és a családok és kisközösségek megélhetését segítő foglalkoztatási, valamint egészségügyi programokat támogat. A Gandhi Közalapítvány célja bentlakásos középiskola működtetése tehetséges cigány fiatalok számára. 2000. évi támogatásuk összege 200 millió Ft.

A közalapítványok létrehozásával a kormányzat nem csupán bevonta a kisebbségek képviselőit a döntési folyamatba, hanem lehetőséget teremtett a kisebbségi közösségek eltérő helyzetét és igényeit figyelembe vevő feladatfinanszírozás megvalósítására is.

Anyországi kapcsolatok

A Magyar Köztársaság kormánya üdvözlendőnek tartja, ha az anyaországok és nyelvemzetek hozzájárulnak a hazánkban élő kisebbségeik nyelvi és kulturális identitásának erősítéséhez, valamint arra törekszik, hogy a kisebbségek hídként szolgáljanak anyanemzeteik és Magyarország között.

Az államok közötti jószomszédságra, baráti kapcsolatokra és együttműködésre törekvés szándéka tükröződik abban, hogy a többoldalú nemzetközi egyezményekhez való csatlakozás mellett a Magyar Köztársaság számos magyarországi kisebbség anyaországával (Szlovákia, Románia, Ukrajna, Szlovénia, Német Szövetségi Köztársaság, Horvátország) is kétoldalú egyezményeket és szerződéseket kötött. Az egyezményekben foglaltaknak megfelelően – utolsóként 1999 januárjában a magyar-szlovák viszonylatban is – kormányközi kisebbségi vegyesbizottságok alakultak meg a kisebbségek körében felmerülő időszeri kérdések megvitatására, az egyez-

ményből eredő kötelezettségek megvalósulásának értékelésére, illetve ajánlások készítésére saját kormányai számára. A vegyesbizottságok munkájában minden esetben részt vesznek az érintett kisebbség képviselői is.

A Magyar Köztársaság a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményben kötelezettséget vállalt arra, hogy nem akadályozza a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeket azon joguk gyakorlásában, hogy szabadon és békésen határokon átnyúló kapcsolatokat hozzanak létre és tartsanak fenn olyan személyekkel, akikkel etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásukban osztoznak, vagy kulturális örökségük közös. A kisebbségi törvény pedig kimondja, hogy a kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van arra, hogy kapcsolatot tartsanak mind anyaországuk és nyelvemzetük állami és közösségi intézményeivel, mind a más orszá-

Mádl Ferenc közt. elnök és Dávid Iboya igazságügyi miniszter 2000. augusztus 17-én fogadta a kisebbségek képviselőit

gokban élő kisebbségekkel. A települési és helyi kisebbségi önkormányzatok jogai között szerepel a kapcsolattartás bármely külföldi vagy anyaországi kisebbségi szervezettel, egyesülettel, ideértve együttműködési megállapodások kötését is. A kisebbségi szervezetek közművelődési tevékenységet folytathatnak, erre – jogszabályok keretei között – intézményeket hozhatnak létre, amelyek nemzetközi kapcsolatokat is fenntarthatnak.

A Magyar Tudományos Akadémia 1998-ban végzett országos felmérése szerint az országos kisebbségi önkormányzatok tevékenységének egyik legfontosabb területe az anyaországi kapcsolatok kiépítése és fejlesztése volt. Az utóbbi években virágzásnak indultak a kisebbségek és anyaországaik közötti kapcsolatok, amelyek a közös fenntartású iskola működtetésétől kezdve, az ifjúsági cseréken, oktatási és kulturális együttműködésen és támogatásokon át a települések közötti testvérkapcsolatokig és a két országot összekötő üzleti vállalkozások kezdeményezéséig igen változatos formákban valósulnak meg.

A magyar kormány a kisebbségek kultúrájának tudatos ápolását nemcsak a nemzetközi kötelezettségvállalásból eredő feladatnak, hanem hosszú távú nemzeti érdeknek is tartja. Támogatja a kisebbségi csoportok identitásának megerősítését, a kisebbségi önkormányzati rendszer fejlesztését, a kisebbségi kulturális autonómia megvalósulását. Az ország évszázadokra visszanyúló kulturális sokszínűsége ugyanis az ország minden polgárának közös értéke.

A „Tények Magyarországról” című kiadványsorozatban 1996 óta megjelent számok (Interneten elérhetők):

- Állami intézkedések a magyarországi cigányok társadalmi integrációja érdekében
- Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon
- Magyarország története
- Történelmi egyházak Magyarországon
- A Magyar Honvédség
- A NATO-tag Magyarország külpolitikája
- Az új évezred küszöbén
- Magyarország és az Európai Unió kapcsolatai
- Magyarország és az Európa Tanács
- Utunk keletről a mai hazába
- Magyarország és a NATO
- Az 1956-os Magyar Forradalom
- Magyarország hozzájárulása az egyetemes kultúrához
- Magyarország oktatástügye
- Magyarország és lakói
- A Magyar Köztársaság nemzeti ünnepei
- Nemzeti szimbólumok
- A magyar kultúra ezer esztendeje
- Magyar győzelmek az olimpiai játékokon

E TÉMÁRÓL RÉSZLETES TÁJÉKOZTATÓT A [HTTP://WWW.MEH.HU/NEKH](http://www.meh.hu/NEKH) HONLAPON TALÁLHATNAK.

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KÜLÜGYMINISZTERIUMÁNAK HONLAPJA ELÉRHETŐ A [HTTP://WWW.MFA.GOV.HU](http://www.mfa.gov.hu) CÍMEN.